

NOTAT

Til: Museer med arkæologisk og/eller marinarkæologisk ansvar

Den 1. juli 2020

Fortidsminder
Center for Kulturarv

Anders Jon Nielsen, red.

RETNINGSLINJER FOR UDFORMNING AF BERETNING FOR ARKÆOLOGISKE UNDERSØGELSELSER UDFØRT I HENHOLD TIL MUSEUMSLOVEN

Nærværende tekst er 3. version af styrelsens retningslinjer for udformning af udgravningsberetning fra 20. december 2002. Formålet med de reviderede retningslinjer er at sikre en højere grad af ensretning af struktur, indhold og kvalitet af de arkæologiske beretninger udført efter bestemmelserne i museumsloven vedrørende den arkæologiske kulturarv på landjorden, marinarkæologi samt fredede fortidsminder (hhv. museumslovens § 26, § 27, § 28, § 29 g, § 29 h, § 29 j stk. 1), samt i det omfang, det er aktuelt, bygningsarkæologiske undersøgelser.

Efter afslutningen af en arkæologisk for-/undersøgelse skal der **ALTID** udarbejdes en beretning. Alle arkæologiske beretninger indberettes til de centrale arkiver og kan stilles til rådighed for offentligheden jf. museumslovens §§ 11, stk. 1, 14, stk. 1, nr. 9 og § 39. I forbindelse med bygherretalt marinarkæologisendes sendes beretningen til bygherren/rekvirenten. Ved arkæologi på landjorden sendes den kulturhistoriske rapport til bygherre.

Beretningen er den detaljerede, faglige dokumentation, som skal sikre arkæologisk data for eftertiden og kan danne grundlag for den fremtidige arkæologiske og historiske forskning. Beretningen er i mange tilfælde, sammen med de ved undersøgelsen hjemtagne genstande og prøver, den eneste dokumentation for eksistensen af en given lokalitet efter den er fjernet i forbindelse med undersøgelsen.

Beretningen bliver således i sig selv en historisk kilde og skal udformes under hensyn til, at vi i dag ikke kender alle de spørgsmål, som fremtidens forskning vil søge svar på. Det er afgørende, at beretningen er indholdsmæssigt og fagligt fyldestgørende og udført i et koncist og tilgængeligt sprog, der følger de akademiske standarder, der er for området.

En beretning skal ud over den samlede beretningstekst inkl. illustrationer i form af oversigtsplaner og kort, indeholde de komplette anlægs- og fundbeskrivelser, anlægslister, fundliste, fotolister, tegningsliste, liste over naturvidenskabelige prøver m.m. samt oversigts- og detailplaner. Bilaget til den færdige beretning indeholder alle afledte rapporter og lister fra naturvidenskabelige analyser m.v. Resultaterne af de naturvidenskabelige

undersøgelser skal ligeledes indføres i den endelige beretningstekst. Beretning og bilag samles i ét dokument.

Som udgangspunkt udarbejdes der én beretning pr. forundersøgelse eller arkæologisk undersøgelse. Afviges der fra dette princip, skal det skal der i teksten gøres særskilt opmærksom på dette. Beretningens indhold skal proportionelt afspejle alle implicerede undersøgelser.

Disposition

Beretningen skal indeholde en indholdsfortegnelse og benytte følgende disposition:

Forside	2
Abstract.....	3
Undersøgelsens forhistorie	3
Administrative data	3
Øvrige data.....	4
Topografi, terræn, undergrund mv.....	5
Opmåling og georeferering af data	5
Undersøgelsesmetode	6
Undersøgelsens resultater	6
Fremtidigt arbejde på stedet.....	8
Lister.....	8
Bilag.....	9

Illustrationer skal indsættes i beretningsteksten i det omfang det er nødvendigt for, eller kan forbedre mulighederne for i fremtiden at forstå undersøgelsens geografiske placering, forløb, metode og resultater.

Forside

Af beretningens forside skal følgende oplysninger altid fremgå, hvis de findes: Museumsakronym, journalnummer, stednavn eller lokalitetens navn, matrikelnummer, ejerlav, sogn, herred, amt. Sted- og SB.nr., samt styrelsens journalnummer og i det omfang det er relevant fredningsnummer eller digenummer.

Af forsiden af beretningen skal det fremgå, hvilken type undersøgelse der er tale om (større forundersøgelse på landjorden, marinarkæologisk undersøgelse etc.), samt hvilket primærobjekt der er undersøgt.

Hvis der udfærdiges en samlet beretning for forundersøgelsen og den egentlige arkæologiske undersøgelse, skal det fremgå af forsiden.

Der indsættes på forsiden et oversigtskort eller luftfoto, hvorpå det undersøgte areal er tydeligt markeret med en polygon. For marinarkæologien kan benyttes et relevant billede. Af hensyn til muligheden for korrekt kildehenvisning skal forfatter og årstal ligeledes fremgå af beretningens forside.

Abstract

Abstractet skal indeholde et kort resumé på 5-10 linjer. Her redegøres kort for de primære objekter som er undersøgt samt disses datering. Dette afsnit skal give et hurtigt overblik over undersøgelsens resultater. Der kan med fordel anvendes samme tekst som i begivenhedsteksten i Fund & Fortidsminder.

Abstractet må gerne gentages på et andet sprog end dansk.

Undersøgelsens forhistorie

I dette afsnit redegøres der for sagens opståen, hvornår og hvordan museet eller andre væsentlige aktører blev involveret og undersøgelsens årsag (f.eks. anlægsarbejde, råstofindvinding, dyrkning, et forskningsprojekt).

Marinarkæologi: Der gøres rede for anlægsprojektet, den begrundede formodning, styrelsens vilkårsbrev, projektbeskrivelse og budget.

I afsnittet opsummeres hovedpunkterne i det arkivalske kildemateriale af relevans for undersøgelsens faglige problemstilling. I den forbindelse beskrives i hvilket omfang, der tidligere er foretaget arkæologiske undersøgelser på stedet og i området, relevant viden fra sogneberegningerne, eventuelle historiske kilder, samt historiske kort- og billedmateriale, stednavne m.v.

Administrative data

I dette afsnit beskrives sagens forløb med henvisning til relevant lovgivning. Det oplyses om arbejdet udføres i henhold til museumsloven og i givet fald, henvises der til de relevante paragraffer eksempelvis § 26 stk. 1 eller 2, 1. pkt., § 27 stk. 4., § 28 eller § 29 e stk. 1. Marinarkæologi: Museumslovens §§ 29 g og 29 h.

Det skal fremgå af dette afsnit hvilken institution/-er, der er ansvarlig for undersøgelsen, og hvor originaldokumentation samt hjemtagne genstande og prøvemateriale opbevares for eftertiden

Der indsættes alene oplysninger til identifikation af bygherre og en beskrivelse af byherres projekt i det omfang, det er relevant for den

arkæologiske undersøgelser. I den forbindelse vil det være relevant at berøre trusselsgrad mv.

I det omfang bygherre er en fysisk person, og ikke en juridisk person (virksomhed mv.), skal museet være særligt opmærksom på, at eventuelle oplysninger om fysiske personer behandles i overensstemmelse med persondataforordningens og persondatalovens regler.

Museerne er dataansvarlig for de oplysninger de indberetter i Fund og Fortidsminder, da det er museumsloven (§§ 11, stk. 1 og 14, stk. 1, nr. 9) der pålægger museerne at indberette til registeret. Beretningen skal efter museumslovens regler gøres offentlig tilgængelig (§ 39), og derfor må der kun indføres personoplysninger i kategorien almindelige personoplysninger (f.eks. navne og kontaktoplysninger på fysiske personer), hvilket museerne har hjemmel til efter databeskyttelsesforordningens artikel 6, stk. 1, litra e.

Museet har efter databeskyttelsesreglerne ikke lov til at indføre følsomme personoplysninger (f.eks. privatøkonomiske eller helbredsoplysninger) eller fortrolige oplysninger (f.eks. cpr-nummer eller beskyttet adresse) i beretningerne.

Yderligere oplysninger om de forskellige kategorier af personoplysninger og reglerne for lovlig behandling af oplysninger om fysiske personer findes på datatilsynets hjemmeside datatilsynet.dk.

Datatilsynet er den offentlige tilsynsmyndighed der vejleder om reglerne for databeskyttelse af fysiske personer.

Øvrige data

I dette afsnit opregnes oplysninger af betydning for forståelsen af undersøgelsens praktiske forløb. Det vil sige start- og slutdato for undersøgelsen. Fagligt personale af betydning for de faglige prioriteringer og faglige tolkninger skal fremgå af beretningen. Det øvrige personale herunder maskinfører og lignende kan fremgå af beretningen. Anvendes der ved undersøgelsen gravemaskiner eller andet maskinel skal type fremgå af beretningen. Ved marinarkæologiske beretninger oplyses, hvilke fartøjer der har været anvendt ved undersøgelsen.

Det kan være relevant at oplyse i hvilket omfang, der er anvendt frivillige på undersøgelsen.

Institutioner og personer, der har bidraget til efterbearbejdningen f.eks. underleverandører i form af universiteter og laboratorier, skal fremgå af beretningen. Det skal i den forbindelse oplyses til hvilke opgaver disse institutioner og personer har bidraget.

I afsnittet omtales endvidere vejrforhold og lignede i det omfang det har haft betydning for undersøgelsens resultater, herunder frost, tørke, sandflugt, stærk regn m.v. samt for marinarkæologi: strøm- og vindforhold, temperatur og nedbør.

Eventuelle formidlingstiltag i forbindelse med undersøgelsen, f.eks. omtale i medier mv. kan angives her.

Topografi, terræn, undergrund, farvand mv.

I dette afsnit beskrives de geologiske og topografiske forhold for lokaliteten og nærområdet, herunder landskabstype, højdeforhold, jordbundsforhold, aflejrings- eller erosionsforhold samt karakteren af eventuelle antropogene lag eller forstyrrelser. I den forbindelse henvises der primært til observationer gjort ved undersøgelsen.

Afsnittet skal endvidere indeholde kort eller søkort og planer med tydelig angivelse af det undersøgte område.

Oplysninger af direkte betydning for bevaringen af det arkæologiske objekt *skal* fremgå af dette afsnit. F.eks. muldlagets karakter og tykkelse, erosion, vanddybder samt bund- og strømforhold. Resultater af evt. geofysiske og geotekniske undersøgelser fremlægges og gennemgås.

I det omfang det er relevant for undersøgelsen, gennemgås lokalitetens placering i forhold til den historiske geografi. Det kan f.eks. være i forhold til infrastruktur, kommunikationsveje og ruter, farvande og besejlingsforhold, sten- og jorddiger, tofte-, mark- og matrikelskel samt øvrige afgrænsninger. Afhængigt af periode kan det ligeledes være relevant at beskrive lokalitetens relation til centrale institutioner, byer, havne eller marginaljorder.

Opmåling og georeferering af data

Alle opmålte strukturer inklusiv planer, profiler, opstalter mv. skal foreligge i et georefereret format. I beretningen indføres oplysninger om de GIS-data som er tilvejebragt i forbindelse med undersøgelsen. Det oplyses hvilket koordinatsystem der er anvendt, hvilket materiel der er benyttet til opmålingen, og hvilke software der er benyttet til efterbearbejdningen.

Ved marinarkæologiske beretninger skal alle relevante positioner, opmålinger og planer fremlægges. Hertil grundige beskrivelser af materialet.

Planmaterialet udgør en stor del af de data som tilvejebringes i løbet af en undersøgelse, og det skal være muligt en gang i fremtiden at forstå og rekonstruere lokaliteten ud fra de oprindelige opmålinger. Der skal i beretningen redegøres for hvilke principper opmålingen er foretaget efter samt efter hvilke principper planerne er redigeret. De færdigredigerede og

tolkede planer skal beskrives således, at det er muligt i fremtiden at forstå og tolke disse.

Alle tolkede planer og alle rådata, inkl. f.eks. GPS-jobfiler, skal sikres for eftertiden. I afsnittet beskrives, hvor og i hvilken form rådata opbevares.

Undersøelsesmetode

En arkæologisk undersøgelse kan være af meget forskellig karakter og kan finde sted under og over terræn og på havets bund - og kan have meget forskellige fundforhold.

Da den arkæologiske metode i høj grad er med til at definere undersøgelsens resultater, er det vigtigt, at undersøgelsens metode beskrives eksplicit. Det skal være muligt, at forstå sammenhængen mellem de valgte metodiske greb, benyttet ved undersøgelsen, og de oplysninger undersøgelsen har tilvejebragt.

Afsnittet indledes med en opgørelse over det antal kvadratmeter eller kubikmeter, som blev undersøgt på den pågældende lokalitet. Herefter beskrives metodikken anvendt til undersøgelse af forskellige typer objekter, der er fremkommet, herunder også til- og fravalg samt fremgangsmåde og prioritering i relation til prøvetagning, udførelse af naturvidenskabelige undersøgelser herunder soldning, flotering mv. For især marinarkæologien beskrives tildækning af evt. åbnede grøfter og prøvehuller.

Ved forundersøgelser beskrives endvidere omfang og orientering af søgegrøfter, sonderingshuller, boreprøver samt en kort redegørelse for forundersøgelsens dækningsgrad.

Er der udført supplerende undersøgelser, f.eks. ved brug af georadar, side-scan sonar, magnetometer, metaldetektor eller lignende skal dette ligeledes beskrives i dette afsnit.

Hvis der udfærdiges en samlet beretning for forundersøgelsen og den egentlige arkæologiske undersøgelse, redegøres der uddybende for begge undersøgelsers metode og resultater.

Undersøgelsens resultater

Indholdet i dette afsnit varierer alt efter om der er tale om forundersøgelser eller egentlige arkæologiske undersøgelser, da formålet med de to undersøgelsestyper er forskelligt. Fælles for dette afsnit er, at det skal udføres efter *de gældende akademiske standarder for området*.

Til underopdeling af dette afsnit kan følgende disposition med fordel benyttes:

- Kvantitativ opgørelse af fortidsminderne
- Kvalitativ fremlæggelse af fortidsminderne

- Diskussion af tolkninger gjort i forbindelse med undersøgelsen
- Konkluderende sammenfatning af resultater
- Faglige perspektiver af undersøgelsens resultater

Det er vigtigt, at beretningen indeholder fyldestgørende fund- og anlægsbeskrivelser m.v., og at forfatteren forholder sig til *alle* fremkomne anlæg og strukturer.

Arkæologiske forundersøgelser

Formålet med en arkæologisk forundersøgelse er at foretage en sonderende undersøgelse, der skal afklare i hvilket omfang, der er fortidsminder på et givent sted, deres kulturhistoriske værdi (er der tale om ”væsentlige fortidsminder”), bevaringsgrad m.v. og vurdere ressourcebehovet for en egentlig undersøgelse samt at kvalificere de problemstillinger, som en egentlig undersøgelse kan belyse.

Ved arkæologiske forundersøgelser er resultatet af undersøgelsen at tilvejebringe viden om eventuelle fortidsminders *karakter, udstrækning, kompleksitet og bevaringsgrad*. Disse aspekter af lokaliteten skal beskrives grundigt for hvert primærobjekt. Med det udgangspunkt diskuteres hele lokalitetens kulturhistoriske og arkæologiske potentiale. Dette afsnit svarer i grove træk til en del af den faglige argumentation, som benyttes ved bygherrebetalte arkæologiske undersøgelser. Her stilles de spørgsmål, som en egentlig undersøgelse kan eller bør besvare.

De fortidsminder, som blev konstateret ved forundersøgelsen, men som ikke er indstillet til en egentlig arkæologisk undersøgelse skal ligeledes behandles i dette afsnit. Disse skal behandles og beskrives efter samme standarder som ved egentlige arkæologiske undersøgelser.

Arkæologiske undersøgelser

Formålet med den egentlige arkæologiske undersøgelse er at foretage en detaljeret arkæologisk registrering af et givent arkæologisk objekt.

Det er vigtigt, at den arkæologiske lokalitet og eventuelle fund opgøres både kvantitativt og kvalitativt. Foruden den primære beskrivelse udarbejdes også en opsummering af f.eks. daterende fund og iagttagelser, der ligger til grund for faseudredning, anvendelsesforløb mv. Endelig skal afsnittet indeholde en diskussion og konklusion af undersøgelsens samlede resultater.

Afsnittet afsluttes med en perspektivering af undersøgelsens resultater i forhold til den eksisterende viden, der er på området. Her stilles de spørgsmål, som fremtidige arkæologiske undersøgelser af lignende arkæologiske objekter kan eller bør besvare. I denne del drages der paralleller til den eksisterende forskning, nationale strategier, tidligere upublicerede arkæologiske undersøgelser eller andet som kan bidrage til kontekstuel

forståelsen af undersøgelsens resultater. Relevante kilder citeres med korrekt kildehenvisning. Der indføres ligeledes beskrivelser af eventuelle fremtidige forskningspotentialer.

I teksten skal konsekvent henvises til relevante fundnumre, anlægsnumre, foto- og plannumre samt diverse relevante rapporter, herunder resultaterne af de naturvidenskabelige analyser.

Fremtidigt arbejde på stedet

Indholdet i dette afsnit varierer alt efter om der er tale om forundersøgelser eller egentlige arkæologiske undersøgelser.

Efter arkæologiske forundersøgelser skal det fremgå tydeligt på hvilke arealer, der er påtruffet fortidsminder, som museet umiddelbart vurdere kan være væsentlige fortidsminder (styrelsen afgør dette). Hvis der er fremkommet fortidsminder, som ikke umiddelbart skal underkastes en egentlig arkæologisk undersøgelse skal det fremgå i hvilket omfang, der efterfølgende er bevaret fortidsminder på det berørte areal. Hvis der er indgået aftaler om *in situ*-bevaring i forbindelse med byggeri, råstofindvinding eller lignende skal det fremgå af dette afsnit.

Efter egentlige arkæologiske undersøgelser skal det ligeledes fremgå på hvilke arealer, der er konstateret fortidsminder. Det skal desuden fremgå på hvilke arealer, der er frigivet efter egentlig arkæologisk undersøgelse, samt i hvilket omfang, der er fortidsminder, som ikke umiddelbart skal underkastes yderligere arkæologiske undersøgelser, for eksempel fordi der er indgået aftale om *in situ*-bevaring eller der er tale om et fredet fortidsminde eller en forskningsgravning.

Eventuelle andre oplysninger af betydning for det fremtidige arbejde på/i området, herunder anbefalinger i relation til planarbejde f.eks. marinarkæologisk frigivelse mv. indsættes i dette afsnit. Det er obligatorisk at indsætte kortbilag til dette afsnit.

Lister

Følgende lister er obligatoriske i beretningen:

- Fundlister
- Lister over kontekstuelle forhold Anlægs/laglister
- Konstruktions
- Prøveliste
- Tegningslister
- Fotolister

Det er vigtigt at beskrivelserne er ensartede og fyldestgørende og at data er sammenlignelig. Det er vigtigt, at den indtastede tekst benytter den

konventionelle faglige terminologi, blandt andet så alle lister og beskrivelser kan gøres søgbare.

Bilag

Alle afledte rapporter og lister fra f.eks. naturvidenskabelige analyser, dateringer m.v. indsættes i bilaget. Dette er obligatorisk.